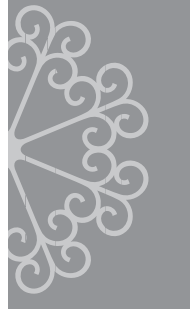

בית מדרש

383

בשבילי הפרשה

פרשת ויגש תש"פ

זמני כניסת השבת

Baltimore, MD	4:37
Brooklyn, NY	4:22
Chicago, IL	4:11
Johannesburg, S. Africa	6:45
Lakewood/Deal, NJ	4:25
London, UK	3:48
Los Angeles, CA	4:38
Manchester, UK	3:44
Monsey, NY	4:22
Montreal, Quebec	4:05
Passaic, NJ	4:22
Toronto, Ontario	4:34
Yerushalayim	4:12
Zurich, Switzerland	4:29

בשבילי הלכה

ע"י הרב הגאון מאיר צבי שפיצר שליט"א
הערות בעניני הלכה. הלכה למעשה יש לשאול לרב

ויגש

מה שקנה עבד קנה רבו

כתיב קנה אותנו. ומבואר שיוסף קנה כל המצרים עבדים לפרעה. והטעם ע' משך חכמה כי בסוף נטלו בנ"י כל הביזה כי פרעה חייב להם עבור העבדות כמבואר בגמ' סנה' ואיך נטלו מכל המצריים משום חוב זה, ולכן קנה את המצריים לפרעה כדי שיוכלו ליקח הביזה משום מה שקנה עבד קנה רבו.

וע' שירת דוד שהעיר מרמב"ן מ"ז י"ט דבאמת לא קנה המצריים אלא אדמתם, וכתב דהרמב"ן יתרו הערת המשך חכמה איך נטלו ביזה מכל מצרים לשיטתו שכתב בשמות א' י"א שפרעה נתן רשות לכל מצרי ליקח ישראל לעבד, ונמצא דכל מצרי היה חייב שכירות לישראל.

ובעיקר דברי משך חכמה הקשו עליו דהרי בגיטין ל"ח אמרו דגוי אין קונה גוי אלא למעש"י. ויש שתייר צו עפ"י הרשב"א יבמות מ"ו דקונה בכיבוש מלחמה, וכאן במעשה דיוסף כיון שלא היה להם לאכול היה כמו כיבוש מלחמה.

מיהו יש להעיר דע' דבר אברהם י"א ח' דבזמן שפקע הכיבוש פקע הקנין ממילא, (והק' בעצמו מעיקר דברי הרשב"א שכתב דמה"ט צריך שטר שח רור ותני' דשאני התם עדדיין כבוש הוא בידי המלך). ולפי הדבר אברהם דבזמן שפקע הכיבוש פקע הקנין ממילא, לכא' לא שייך לפרש כן במשך חכמה כי בזמן יציאת מצרים כבר לא היה כיבוש מלחמה לפרעה על מצרים.

וע' מזרחי פ' בראשית שהק' על רש"י אמאי יקראו להם לסטים והלא מה שקנה עבד קנה רבו וכתב ויהי כנען עבד למו, ותני' דא"כ הוי עבד לשני אחים, ואין לנו לכבוש מהם אלא חציו שהחצי האחר הוא של יפת. ובהגהות הרמ"א על המזרחי (נדפסו בסוף העמק"ד בראשית) העיר עליו דגוים אין קונים זה מזה קנין הגוף כמבואר בגיטין ל"ח ה"ל ולא שייך מה שקנה עבד קנה רבו. ותני' ביד לחכמה עפ"י הרשב"א ה"ל דקונה בכיבוש מלחמה.

דברי הבהינה

ועתה לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים וישימיני לאב לפרעה וגו' (מה"ח)

כתב הרא"ש (אורחות חיים ק"י): "אל תחשוב עוון למי שבא להתנצל לפניך אם אמת ואם שקר". וביאר הגאון רבי יצ"ה בלאזר זצ"ל: טבע האדם הוא שכשנעשה לו עוול ובא המציק להתנצל בפניו, עוצר הנפגע את דבריו באומרו 'מה כל העסק שאתה עושה מה' עניין?! אין כאן ולא כלום!' אולם כוונתו האמיתית היא שאין הוא רוצה לשמוע את התנצלות המציק, אלא רוצה שישאר עם רגשות האשמה והעוול. ואומר הרא"ש שחייב הוא להקשיב לדברי המתנצל, ואם אמת דבריו ודאי צריך לקבל שלא עשה כל עוול.

ויתרה מזאת, אפי' אם שקר דבריו וכ' וונתו הייתה לעוול, אלא שכעת רוצה הוא שיחשוב הנפגע שאדם כשר הוא, מצוה

דברי הומים

באחת ממסיבות סיום מסכת שערך בחור בישיבה בביתו של מרן ראש הישיבה הגאון רבי נתן צבי פינקל זצוק"ל, אמר מרן רה"י שהתמונה היפה ביותר שהוא יכול לצייר לעצמו היא, של בן תורה שיושב ולומד, והמ"י לים האהובות ביותר עליו הם: "הדרן עלך תלמוד בבלי".

דברים אלו אמר מרן רה"י גם כאשר נתבקש לשאת דב' רים במעמד סיום הש"ס הגדול שנערך בירושלים, מרן היה בחולשה גדולה ולא יכול היה לשאת דרשה לכבודה של תורה, אולם נעתר לומר מילים בודדות: "מה הן המילים הכי יפות שיש בעולם? הדרן עלך ש"ס בבלי".

מילים אלו שיצאו מפיו של מרן רה"י

לשמוע את דבריו ולתת לו את ההרגשה שהצליח לעשות את הרושם שאדם כשר הוא. אך אם כשיבוא להתנצל ישפוך עליו הנפגע עביט של אשמה ככל שידו משגת, יתכן שהעוול שעושה לו כעת כשמצערו גדול יותר מהמגיע לו באמת.

הוסיף ע"כ מרן המשגיח הגה"צ רבי ירוחם ליוואויץ זצוק"ל: הכל יודעים שיש 'שולחן ערוך' שעל פיו צריך להתנהג עושה העוול, אך צריך לדעת שיש גם 'שולחן ערוך' לנפגע. כך רואים אנו אצל יוסף, כשמתגלה הוא לאחיו, ונוכחים הם לדעת את כל העוולות שעשו לו, משנה יוסף את כל המעשה באמרו "אל תעצבו וגו' כי למחיה שלחני אלקים לפניכם וגו' לא אתם שלחתם אותי הנה כי האלקים וישימיני לאב לפרעה ולאדון לכל ביתו ומושל בכל ארץ מצרים". הרי שמדבריו כמעט ונשמע שיוסף חייב להכיר טובה לאחיו על מעשיהם. וכל זאת מפני שידע יוסף את ה'שולחן ערוך' של הנפגע, ונמ' נע הוא מלצערם שמא יגדל העוול שיעשה להם מהעוול שעשו לו.

והיו סמל לאהבת התורה, הביאו להתרגשות רבה בקרב הנוכחים, עד שעל מילים אלו הולחן אח"כ שיר מיוחד.

כשהיה מגיע נער בר מצוה בא להתברך מפי מרן זצ"ל, היה רבינו שואל אותו: "יודע אתה שהתורה מתוקה?", הוא לא המתין לתשובה וענה בעצמו: "סי איז דאך זיס!" (-זה הלא מתוקה!).

כשביקשו ממנו ברכה, היה רגיל לברך: "שתהיה לך מתיקות בלימוד התורה". אחד מגדולי המשגיחים נפגש איתו וביקש ברכה לבנו, מרן רה"י בירכו בנוסח זה שהיה רגיל על לשונו. שאל הבן את אביו, מהי כוונת רבינו בברכתו? אנה לו האב בשאלה: "שוקולד אתה אוהב? ראש הישיבה בירך אותך שללימודך יהיה טעם כמו דבר טעים", ומיד ביקש גם הוא ברכה כזו מרבינו.

אוי לנו מיום התוכחה המעשים והתכלית

אינה בדעתו ובסברתו של האדם גרידא, אלא שאדם שחי בטעות הרי עפ"י טעות זו מכלכל הוא את כל מעשיו ימים רבים, ובהתגלות הטעות עומדים לנגד עיני האדם כל מעשיו וכל פעולותיו ונוכח הוא לדעת שאינם כשורה, ואין לך בושה וחרדה גדולות מאלו. והוא מה שאמרו חז"ל: "לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מעשיו על אחת כמה וכמה", "לפי מעשיו" היינו שהתוכחה היא במה שיראה האדם את מעשיו, והנה אין בהם ממש, וכל מה שנתכוין לעשות במעשיו וכל תכלית פעולותיו הבל וריק, או לאותה בושה, ולכן יותר ממה ש"אוי לנו מיום הדין" הוא "אוי לנו מיום התוכחה".

ובאמת יודע האדם כי הרבה מן המעשים שעושה וחלק גדול מפעולותיו אינם כשורה, אלא שסבור הוא לעשותם לתכלית זו או אחרת, ולדעתו התכלית מתירה פעולות אלו. אך אוי לו בראותו כי מעשיו לא הביאו את התוחלת שקיווה לה, ומה שנשאר לו הוא המעשה בלבד, המעשה אשר אף לדעתו אינו הגון ואינו ראוי הוא. ולא עשה אותו אלא בגלל התכלית הנרצית, ובאין תכלית הרי הוא עומד ככלי מלא בושה וכלימה.

והרי כל תכליתה של מכירת יוסף היתה לבטל את חלומותיו, וכמו שאמרו האחים (בראשית לז כ): "ונראה מה יהיו חלומותיו", עיי"ש ברמב"ן וספורנו, ומכיון שלא הועילה המכירה לבטל את חלומותיו של יוסף, נשאר המעשה בלא התכלית, והמעשה מצד עצמו אף לפי דעתם לא היה כדון. וזו היתה

התוכחה הגדולה ביותר לראות כי נהפכו פני הדברים מן הקצה אל הקצה, ואין יוסף "בעל החלומות" בעלמא, אלא נבואת אמת היתה בפיו, והיא הבושה הגדולה שתקפה אותם, ועל כן נבהלו מפניו.

ומכאן אמר ר"ש בן אלעזר "אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה", שאם כאשר הקטן שבאחים העמיד את אחיו על האמת נגרמה בושה ובהלה כזאת לאחיו הגדולים שבטי י"ה, על אחת כמה וכמה לכשיבא הקב"ה ויעמיד את כל אחד ואחד על טעותו, מי יכילנו.

ע"פ הדברים האלו נבין את מאמרם ז"ל על הכתוב: "ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאד" (בראשית כז לג), וברש"י (שם): "ראה גיהנם פתוחה מתחתיו", ואמרו חז"ל (בראשית רבה פס"ז ב ועיין ביפ"ת שם): "אמר רבי חמא בר חנינא, מאד - מחרדה שחרד על גבי המזבח", פירוש שהיתה חרדה זו של יצחק גדולה יותר מן החרדה שהיתה לו בשעה שנעקד על גבי המזבח. ולכאורה מה גרם לו לחרדה גדולה זו, וצ"ל שנזדעזע ברגע שנתברר לו כי טעות היתה בידו כל ימיו בהערכתו את עשיו, כי עד עתה היה סבור כי לעשיו מגיעות הברכות, והנה, לפתע נתגלתה לו דמותו האמיתית של עשיו, שגיהנם פתוחה לו מתחתיו, ויעקב הוא הראוי לברכה, רגע זה של עמידה על הטעות המושרשת אצלו זמן רב - הוא רגע של חרדה גדולה עד מאד.

ועומק טעמו של דבר הוא, כי הטעות

"ולא יכלו אחיו לענות אתו כי נבהלו מפניו" (בראשית מה ג). ופירש"י מפני הבושה. ואמרו חז"ל (ילקוט ויגש רמז קנב): "אמר ר' שמעון בן אלעזר אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה וכו', יוסף קטנם של שבטים היה, ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מעשיו, על אחת כמה וכמה". ויש להתבונן היכן היתה תוכחה בדבריו של יוסף לאחיו, והרי לא אמר להם אלא דברים אלו (בראשית שם): "אני יוסף, העוד אבי חי", ומיד אח"כ כתוב: "ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", והיינו שנתביישו מפני תוכחתו, וממה נתביישו והרי לא הוכיחם כלל.

ומכאן נלמד מהי מהותה של תוכחה, כי אין התוכחה דברי כיבושין ומוסר, כפי שאנו רגילים לחשוב, אלא התוכחה היא העמדת האדם על טעותו, ומיד כשמכיר ומודה שטעות היתה בידו, הרי זה קיבל תוכחה.

וכשאמר להם יוסף "אני יוסף", כלומר, אני אחיכם הקטן שמכרתם אותי לעבד, והרי אני לפניכם מלך ומושל בכל ארץ מצרים וככל דברי החלומות אשר חלם, והראה להם שאף שהם במכירתו לעבד נתכוונו לבטל את חלומותיו, דוקא מכירה זו היא שקירבה את קיום החלום ועל ידה עלה על כסא מלכותו, מזה נוכחו האחים לדעת כי טעות גדולה היתה בידם בהעריכם את יוסף שלא כראוי, ובחושבם כי מעשיהם ירחיקו ויבטלו את דבריו, בעוד שבמעשה ידיהם הם קירבו וקיימו את דבריו. וזו היא

וכיוצא בזה אנו מוצאים באהרן הכהן, דכתיב (ויקרא כא י): "והכהן הגדול מאחיו", ואחז"ל (ויקרא רבה פכ"ו ט): "למה נקרא שמו כהן גדול, שהוא גדול בחמשה דברים, בחכמה ובכח וכו'. בכח - שהוא גבור, בא וראה אהרן כשהניף את הלויים, כ"ב אלף הניף ביום אחד, כיצד היה מניפם, מוליך ומביא מעלה ומוריד, הרי שהיה גדול בכח".

והנה אפילו אם נפרש ש"ביום אחד" הכוונה היא למעת-לעת שלם, אכתי קשה טובא, שהרי במעת-לעת יש כאלף וארבע מאות רגעים, ואפילו אם הניפם אהרן בלי הפסק כל שהוא במשך כל היממה, נמצא שהניף יותר מחמישה עשר ליום בכל רגע, פחות מארבע שניות לתנופה [מוליך ומביא מעלה ומוריד], ואם "ביום אחד" - היינו רק ביום ולא בלילה, היה צריך לעשות כן במחצית הזמן הנ"ל, וכל זה למעלה מדרך הטבע, ועי' רבינו בחיי (במדבר ח כ) שכתב שתנופת הלויים הייתה בדרך נס.

וכיון שכן קשה מנא לן שהיה אהרן גבור, והרי לא היה יכול להניפם בדרך הטבע ורק ע"י נס עשה כן. אלא הן הן הדברים שאמרנו, כי אף שהיה זה נס, מ"מ כל זה נעשה רק משום שאהרן השקיע את כל כוחותיו בכך, והתאמץ וניצל את כל יכולתו לעשות כאשר נצטוו, ולכן נקרא על שמו: "ויניף אהרן אותם וגו'", ולזה יקרא גבורה.

ועיין בפירושי יפה תאר שם, שכתב ד"בכח" היינו שהכהן הגדול יכול לכבוש את יצרו. ולכאורה תמוה, שהרי מדברי חז"ל שהביאו מתנופת הלויים מוכח שהכוונה לגבורה ממש. אך לפי מה שביארנו יסוד אחד להם, דגם בתנופת הלויים לא נעשה המעשה ע"י גבורה גשמית, אלא ע"י ריכוז כל הכוחות וניצולם עד קצה הגבול האפשרי, וזהו ענין "איזהו גבור הכובש את יצרו", וכאמור.

ומכל הדברים הללו עלה בידנו, כי האדם אין לו אלא את המעשה, ואילו התכלית והתוצאה הם מאת השם ית', ועל כן בוודאי שהמעשים צריכים להיות כשרים ונאים מצד עצמם, ואז תצא מהם התכלית הנרצית.

וכיון שאין האדם פועל את התכלית, ורק ע"י מעשיו עוזרים לו מן השמים, וככל שיתאמץ וניצל את כוחות נפשו יותר, יסייעוהו מן השמים יותר, א"כ אין גבול

ולא חלק במלאכת המשכן, לפיכך לא יכלו אותן חכמים להעמידו, בשבילך, כדי שידעו כל ישראל שאם על ידך אינו עומד שוב אינו עומד לעולם, ואיני כותב לו הקמה אלא על ידך, שנאמר ויקם משה את המשכן. ויש להבין, אלו תנחומין היו למשה בכך שנכתב "ויקם משה את המשכן", והרי באמת לא היה יכול להקימו אלא מאליו הוקם, כמ"ש בתנחומא הנ"ל, ומשה רק עסק בו כאילו הוא מקימו, וא"כ סוף סוף אין לו חלק במלאכת המשכן.

ועל כרחק צריך לומר כדרך שביארנו למעלה, שלעולם אין מעשי האדם פועלים את התכלית, אלא שהאדם עוסק בידיו והתכלית מן השמים היא באה. וגם אצל משה כך היה, משה עסק בידיו ועשה את פעולת הקמת המשכן, והמשכן הוקם מאליו, והעלה עליו הכתוב כאילו הוא הקים את המשכן - "ויקם משה", כי לעולם כן הוא, שכל מעשי אדם ופעולותיו אין בהם אלא את עצם העשיה, והגמר והתכלית מן השמים הם.

והנה במה שאמרו: "אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור וכו'", נראה שאין הכוונה לבעל כח גדול, אלא "גבור" הכוונה היא למי שעובד בכל כוחותיו ומנצלם לגמרי, וזוהי המעלה הנצרכת לנבואה. ולפ"ז שפיר הקשה הרא"ש שיש להביא ראיה שהיה משה גבור ממה שהקים את המשכן, כי בוודאי מה שזכה לכך שעל ידו הוקם המשכן "מן השמים", הוא רק משום שהשקיע בהקמתו את כל הכוחות האצורים בקרבו, וכמו שאמר לו הקב"ה "עסוק בידך", והיינו בכל כוחו, ורק כאשר האדם עושה השתדלות עד קצה גבול היכולת הוא זוכה על ידי כך להביא את התכלית מן השמים, וזהו הגבור האמיתי, ועל כן נאמר בתורה "ויקם משה את המשכן", אעפ"י שקם מאליו עפ"י נס.

ואף בזו ששינינו (אבות פ"ד מ"א): "איזהו גבור הכובש את יצרו" כן הוא, אין כבישת היצר מעשי ידיו של האדם, אלא העמל והיגיעה היא משל האדם, והכיבוש הוא מאת הקב"ה, כמו שאמרו ז"ל (סוכה נב ב): "אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לר", אלא שאין הקב"ה עוזר רק למי שמשתדל בכל כוחו להכניע את יצרו, וכיון שמנצל את כל כוחותיו לכך, הרי הוא נקרא גבור.

התוכחה הגדולה שהוכיחם יוסף, באמרו שתי תיבות אלו בלבד - "אני יוסף", ועל כך "לא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו", וכפירש"י - מפני הבושה.

אכן, לאמיתו של דבר אין על האדם לחשב חשבונות של תכלית המעשים, אלא צריך הוא לעשות את המוטל עליו, ואילו התכלית היא ביד הקב"ה לבדו. כי מי שסבור שהוא בעצמו פועל ומגיע אל התכלית על ידי מעשיו, הרי הוא כאומר "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" (דברים ח יז), ואסור לומר כן לא רק בעסקי חומר וגשם, אלא אף בעניינים של רוחניות.

ולכן אמרו חז"ל (מגילה ו ב) "יגעתי ומצאתי", דהיינו שלאחר כל היגיעה אין ההשגה אלא בבחינת מציאה שבאה בהיסח הדעת, ושכר הוא שזיכו לאדם מן השמים כגמול על יגיעתו. וזהו שאמר ר' נחוניא בן הקנה (ברכות כח ב): "אני עמל והם עמלים, אני עמל ומקבל שכר והם עמלים ואינם מקבלים שכר", השכר עבור תורה ומעשים טובים אינו על החכמה שהשיג וקנה לעצמו, אלא על העמל והיגיעה, כי החכמה שקנה מתנת שמים היא, וכמו שנתבאר. [ואילו עבור עמל העולם הזה אין מקבלין שכר, והשכר הוא רק על מה שפעל והועיל ע"י עמלו].

ובגמ' נדרים (לח א) איתא: "אמר ר' יוחנן אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על גבור ועשיר וחכם ועניו, וכולן ממשה, גבור דכתיב (שמות מ ט): "ויפרוש את האהל וכו'" עי"ש, ובפירושי הרא"ש שם הקשה: "תימה, אמאי לא יליף מקרשים דכתיב (שם יח): ויקם משה את המשכן וגו' וישם את קרשיו", יעו"ש. וכתב ע"ז המהרש"א דלא קשיא, דהא במשכן כתיב (שם יז): הוקם המשכן - שקם מאליו, כמ"ש בתנחומא (פקודי אות יא): "אמר משה, רבש"ע איני יודע להעמידו, א"ל עסוק בידך ואתה מראה להעמידו והוא עומד מאליו, ואני כותב עליך שאתה הקמותו", וא"כ ליכא ראיה מכאן שהיה גבור, שהרי לא עשה מאומה, יעו"ש.

ונראה לומר שהרא"ש שפיר הקשה, שהנה אמרו עוד בתנחומא (שם): "אמר לו הקב"ה למשה, לפי שהיית מיצר שלא היה לך עשייה

הבעל ד' מאות וחמישים, ונביאי האשרה ד' מאות, וכולם לא יכלו להזיז רגלו מן הארץ וכו', השיב הפר ואמר לאליהו לעיני כל העם, אני וחבירי יצאנו מבטן אחד, והוא עולה לחלקו של הקב"ה ושמו של הקב"ה מתקדש עליו, ואני עליתי לחלק הבעל להכעיס את בוראי, א"ל אליהו לך עמהם, כשם ששמו של הקב"ה מתקדש ע"י זה שעמי, כך מתקדש על ידך [עיי"ש עוד שאעפ"י כן לא חפץ ללכת עמהם עד שמסרו אליהו לידם], והיינו דכתיב (איוב לה יא): "מלפני מבהמות ארץ" וכו', אמר הקב"ה למדו מפרו של אליהו".

וידוע בשם הגר"י ז"ל, שהלימוד הוא מכח הרצון של פר זה, שלא היו יכולים שמונה מאות וחמישים איש להזיזו ממקומו, כיון שלא רצה להשחט לע"ז, ומכאן שאף בכחו של אדם כן, שאם יבין את נחיצות הענין, הרי יש בידו כחות שהם למעלה מן הטבע.

ועוד אנו למדים מפר זה, שלעולם אל יתחשב אדם בתכלית היוצאת מן המעשים אלא במעשים עצמם, שהרי אף לאחר שאמר אליהו לפר שעל ידו יתקדש שם שמים, עדיין לא הסכים ללכת עמהם להשחט לע"ז, עד שמסרו אליהו לידם. והוא מה שאמרנו, שאין לחשב אלא את חשבון המעשים בלבד ולא את חשבון התכלית, כי התכלית לאלקים היא.

שיחות מוסר מאמר כד

שינוי הטבע של "בעצם היום הזה", היו אכן מעכבין את מיתתו, הכיצד? וכי ניתן למנוע את מיתתו של אדם? [ודוחק לפרש שנתכוונו למנוע עלייתו להר העברים ובכך למנוע את מיתתו].

וצריך לפרש שבמידת הכרת הטוב שהיתה לישראל אל משה רבינו, "שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן", בכח מידה זו בידם היה למנוע ממנו את המות, והוא על פי מה שאמרו חז"ל (שמו"ר פ"ד ב): "הפותח פתח לחברו נפשו הוא חייב לו", וע"ש בחז"ל שבכח זה החיו אליהו ואלישע את המתים, ובמקום שלא הרגישו את החיוב של "נפשו הוא חייב לו" - לא יכלו להחיות מתים על אף רצונם, (ונתבאר במאמר עג). וכן איתא בגמ' כתובות (קד א): "עליונים מבקשים את רבי ותחתונים מבקשים את רבי", וע"ש שלא מת רבי עד שפסקו מלהתאמץ בתפילה.

ואף כאן, ע"י שהיו ישראל "מבקשים את רבי", ע"י "נפשו חייב לו" שהרגישו ישראל כלפי משה, במאמץ של כולם עם כל הכוחות הגלומים בהם - היה בידם למנוע ממה רבינו למות, אלא ששינה הקב"ה את הטבע והכניסו בעצם היום הזה, כמו בנח וביציאת מצרים.

והנה, אמרו חז"ל (במדב"ר פכ"ג ט) על הפסוק: "ויקחו את הפר אשר נתן להם" (מלכים"א יח כו) - "נתקבצו כל אותם נביאי

ליכולתו של האדם, שהרי בין כה וכה אין התכלית באה מכח האדם, ועל כן אין תימה אם ביכולתו של האדם לעשות דברים שהם למעלה מדרך הטבע. [ועל דרך זו יש לבאר ענין הנס של "ותשלח את אמתה" (ועי' מש"נ במאמר לב)].

וכן אמרו חז"ל על הכתוב: "וידבר ד' אל משה בעצם היום הזה לאמר, עלה אל הר העברים הזה וגו'" (דברים לב מח-מט) - "בג' מקומות נאמר בעצם היום הזה, נאמר בנח וכו' (בראשית ז יג), לפי שהיו בני דורו אומרים, אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו להכנס לתיבה וכו', במצרים נאמר בעצם היום הזה (שמות יב מא), לפי שהיו מצרים אומרים אם אנו מרגישים בהם, אין אנו מניחים אותם לצאת וכו', אף במיתתו של משה היו ישראל אומרים, אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחים אותו, אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן וכו', אין אנו מניחין אותו, אמר הקב"ה הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו למחות יבוא וימחה" (רש"י שם).

ולכאורה תמוה, בשלמא בדור המבול וכן במצרים ניחא מה שאמרו אין אנו מניחין, כי בידם היה למנוע את הדבר, והקב"ה שינה את הטבע והכניס את נח לתיבה והוציא את ישראל ממצרים בכח גדול ובזרוע נטויה, אבל במיתת משה, מה סברו ישראל כשאמרו אין אנו מניחין, וכי בידם היה למנוע את הדבר, ומשמע באמת שבלי

Why Schlep the Tree?

Harav Hagaon Meir Tzvi Shpitzer Shlita

In Parashas Vayigash we find Yaakov Avinu going down to Mitzrayim and visiting Be'er Sheva along the way. Why did he stop in Be'er Sheva? The Midrash teaches, as does the *Targum Yonasan* on Terumah and Tetzaveh, that Yaakov Avinu went to Be'er Sheva to uproot the tree the Avraham Avinu had planted and bring it down to Mitzrayim. Avraham had planted this *eshel* to provide shade for his guests, as the *passuk* states: וַיֵּטַע אַבְרָהָם עֵשֶׂל בְּבְאֵר שֶׁבַע.

What was the purpose of bringing this tree to Mitzrayim? The Midrash explains that Yaakov Avinu knew that when Klal Yisrael would leave Mitzrayim they would need *atzei shittim* for the *kerashim* of the Mishkan. One *lashon* is that the wood was needed for the *briach hatichon* that went through the center of the *kerashim*.

The *meforshim* ask a simple question – if Yaakov Avinu was interested in ensuring that his descendants would have the materials they needed when it came time to build the Mishkan, he could have found a much easier way of doing this. Yaakov Avinu was a rich man, and he could have put aside some money, or a small pouch of diamonds, to cover the cost of the raw materials. But instead, he went through the considerable effort of traveling to Be'er Sheva, uprooting the tree, schlepping it to Mitzrayim, and replanting it there. Then, this whole process was repeated in reverse when the Yidden left Mitzrayim – they had to uproot this tree in order to schlep it with them into the Midbar. Indeed, regarding the *passuk*: וְכֹל נִמְצָא אֹתוֹ עֵצֵי שִׁטִּים נִמְצָא אֹתוֹ, the Midrash teaches that the words וְכֹל נִמְצָא אֹתוֹ indicate that they took this wood out of Mitzrayim specifically with this purpose in mind. Why was all this necessary?

The Chofetz Chaim explains that Yaakov Avinu's goal was not merely to provide raw materials for the Mishkan. Rather, his intention was that throughout the 210 years when Klal Yisrael would be in Mitzrayim, they

should see the tree and remain continually cognizant of the fact that Avraham Avinu established Klal Yisrael and instilled within us the *middah* of chessed. By remembering Avraham Avinu's chessed, the Yidden were encouraged to do chessed with one another in Mitzrayim.

We say in the *shirah* every day: וְנִחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם זֵנוֹ גְּאֻלְתָּ – You, Hakadosh Baruch Hu, led Klal Yisrael because of Your chessed, and redeemed this nation. In what *zechus*, asks the *Tanna Dvei Eliyahu*, did Hakadosh Baruch Hu redeem Klal Yisrael? It was בְּחֶסֶדְךָ – because of the chessed that Klal Yisrael did with one another. We made a covenant to be kind to one another, says the *Tanna Dvei Eliyahu*, and officially undertook to look after one another and provide for one another's needs, within the depth of the *tzarah* of Galus Mitzrayim. Whether we knew the other people or not, whether they were the same as us or not, we resolved to do chessed with them.

What provided the impetus for this chessed was the tree that Yaakov Avinu went through the bother of bringing down to Mitzrayim: the *eshel* that became the *atzei shittim* of the Mishkan. This tree served as a constant reminder of the chessed that we need to do for one another.

Created for Chessed

Rav Itzeleh of Volozhin states that his father, Rav Chaim Volozhiner would often tell him: What was the purpose for which Hakadosh Baruch Hu created us? True, once we were created we have to fulfill the 613 mitzvos, and we have numerous obligations in this world, but we can't say that was the primary reason for Creation. The reason for Creation, said Rav Chaim Volozhiner, was so that we can be *meitiv* to other people: עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה. Hakadosh Baruch Hu created us to be able to do chessed.

Avraham Avinu was desperate to do chessed, to think about somebody else, to be aware of the feelings of others.

Rav Chaim Shmuelevitz famously teaches that the reason Chazal consider four categories of people to be dead – the blind person, the person who doesn't have any children, the poor person, and the *metzora* – is that they're unable to give to others. If you can't do chessed, that's akin, in the eyes of Chazal, to not having a life at all.

There's a beautiful passage in the *Sefer Tomer Devorah* where the Ramak says that Hakadosh Baruch Hu records every mitzvah we do and every mitzvah is rewarded. No mitzvah is forgotten. But sometimes, the *schar* of the mitzvah is delayed; it might come in a hundred years' time, or it might come only in Olam Haba. At times, we reach a stage in life when we are desperate for an extra injection of chessed from Hakadosh Baruch Hu – perhaps at a time when we need to make a big decision, or when we arrive at a milestone. And we don't always have the *zechusim* that we need to earn that chessed. The *passuk* describes Hashem as *הַיָּחַד הוּא הַקֹּדֶם*, and the *Tomer Devorah* explains that He has a special account where he records the chessed that we do. Each time we do a chessed – whether by giving time, money, a compliment – that chessed is placed in a special account, where it will be available for the time when we need a big *yeshuah*. That's besides the general *schar* that we get for every mitzvah. The more opportunities for chessed that we seize, the more likely we are to get that big *yeshuah*.

You Get What You Give

The *briach hatichon*, the base of the Mishkan, was made of wood from the *eshel* that Avraham Avinu planted as a chessed, and Klal Yisrael merited the Mishkan and its *hashra'as hashechinah* in the *zechus* of that

chessed. In the *zechus* of chessed, we will also be *zocheh* to the *geulah* and the Beis Hamikdash.

This idea helps us understand the teaching of *Avos d'Rabbi Nosson* that says that after the *churban Beis Hamikdash*, when Yidden were crying bitter tears over the irrevocable loss of the Beis Hamikdash, Rabbi Akiva comforted them by saying: *בני אל ירע לך יש לנו כפרה אחת שהיא כמותה: ואיזה זה גמילות חסדים* – we still have the opportunity to do chessed with each other.

If we bolster our *gemilus chassadim*, we can reach the level of Avraham Avinu's *אֶשֶׁל אָבְרָהָם*, and we can then get the Beis Hamikdash back. The reason Yaakov took the *eshel* of Avraham Avinu down to Mitzrayim was so that the Yidden should see it and recall the need to be kind to one another, and so that this *eshel* of chessed could become the *briach hatichon* of the Mishkan and the basis of *hashraas hashechinah*.

Sometimes – at all times, actually – we need help from Hakadosh Baruch Hu. How do we access the endless *chassadim* that we need throughout our lives: health, happiness, and prosperity? The *Mesilas Yesharim*'s famous words should reverberate through our minds and our beings throughout our lives: *אמנם העושה חסד יקבל חסד* – one who does chessed will receive chessed from Hakadosh Baruch Hu. And if you need more chessed from Hakadosh Baruch Hu, you need to do more chessed, as the *Mesilas Yesharim* continues: *וככל מה שירבה לעשות כך ירבה לקבל* – the more chessed that you do, the more chessed you will receive, proportionally, from Hakadosh Baruch Hu.

May Hashem bentch each and every one of us to be included in this ultimate *brachah*: *העושה חסד יקבל חסד*.